

KEBAN PROJESİ: AĞIN-KALAYCIK HÖYÜĞÜ KURTARMA KAZISININ YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

NİLGÜN COŞKUN*

Giriş

Keban Projesi kapsamında, 1968-1970 yılları arasında, Elazığ'ın Ağın İlçesi'nde yer alan Kalaycık Höyüğü'nde Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu başkanlığında kazılar yapılmıştır (Lev.1)¹. Keban Baraj Gölü dolmadan önce, Ağın'ın kuş uçuşu yaklaşık 8 km. kuzeydoğusunda bulunan höyük, Fırat'ın kollarından olan Karasu'nun doğu kıyısında yer almaktaydı. Yaklaşık 260 metre uzunluğunda ve 180 metre genişliğindeki höyüğün zirvesi, eteklerinden geçen Karasu nehri kıyısından 60-65 metre yükseklikteydi² ki bu yüksekliğin yaklaşık yarısı nehrin getirdiği taşıma ile oluşmuştu. Konglomera tabanın altı ise Ağın bölgesinin tümü gibi kalker kayalıklardan oluşmaktaydı³.

Höyükte, I. tabaka İslami Dönem'e ait olup hemen altındaki II. ve III. tabakalar Bizans yerleşimidir. III. tabakadan sonra bir boşluk vardır ve IV. tabaka M.Ö. I. binyıla tarihlendirilmiştir. V. tabakada Tunç Çağı çanak çömlekleri karışık

* Dr. Öğr. Üyesi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Hatay/TÜRKİYE, nilguncoskun@yahoo.com

¹ Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu'nu saygı ve rahmetle anmayı bir borç bilirim. Başta kendisi olmak üzere tüm kazı ekibinin zor koşullarda ve titizlikle yaptığı çalışmaları şükranla anıyorum. Keban Kurtarma Kazıları Kapsamında yürütülmüş olan Hoşriş Mevki, Kalecikler, Kalaycık ve Kilise Yazısı kazılarının çanak çömlek malzemesinin çalışılması iznini veren Elazığ Müze Müdürlüğü'ne ve Arkeolog Bülent Demir'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamız, 16483 numaralı "Ağın, Kilise Yazısı, Kalaycık ve Kalecikler Kazılarının Çanak Çömlek Buluntularının Belgeleme Çalışmaları" başlığı ile Mustafa Kemal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğüne desteklenmiştir.

² Ümit Serdaroğlu, "1969 Ağın ve Kalaycık Kazıları", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVII-2, Ankara, 1969, s. 186.

³ Ümit Serdaroğlu, "1968 Ağın ve Kalaycık Kazıları Ön Raporu", *1968 Yâz Çalışmaları, Metin*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-Yayın: I, Ankara, 1970, s. 31; Ali Yaramancı, "Keban Projesi Jeofizik Araştırmaları Ön Raporu", *1968 Yâz Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-Yayın: I, Ankara, 1970, s. 15.

halde bulunmuştur⁴, taban ise Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilmiştir⁵. Kalkolitik Dönem, höyükte mimari bir tabaka olarak belirlenememiş olsa da bu döneme tarihlenen çanak çömlekler bulunmuştur. Kalaycık Höyüğü'nde Kalkolitik Dönem'den İslami Dönem'e kadar aralıksız yerleşim tespit edilmiştir⁶.

Höyüğün güneydoğusundaki kazılar sırasında ağır bir yangınla tahrip edilmiş Orta Tunç Çağı'na tarihlenen bir döşeme bulunmuştur. Yine aynı alanda, Bizans tabakasının altında, güneydoğuda yükselen ana kaya üzerine oturmuş Geç Tunç Çağı tabakası ortaya çıkarılmıştır⁷.

Her ne kadar höyükte Demir ve Tunç Çağı mimarisi ile ilgili buluntular yok denecek kadar azsa da höyüğün en üst tabakasında olduğu gibi taş temelli ve kerpiç duvarlı oldukları önerilmiştir⁸.

Kalaycık Höyüğü'nün 500 metre kadar batısındaki Hereser Mevki olarak adlandırılan alanda, Hellenistik Dönem'e tarihlenen mezarlar bulunmuştur; ancak Kalaycık Höyüğü'nde Hellenistik Dönem'in varlığı tespit edilememiştir⁹.

Kalaycık Höyüğü'nde yapılan kazılar sonucunda ele geçen malzeme, tıpkı Ağın Hoşrik Mevki, Kalecikler Höyüğü ve Kilise Yazısı kazılarında olduğu gibi, Keban Barajı Projesi'nin bitişiyle, yıllık raporlar dışında yayınlanmadan Elazığ Müzesi depolarında kalmıştır. Bugün Elazığ Arkeoloji Müzesi Etütlük Eser Deposu'nda bulunan çanak çömlekler üzerine, buluntu merkezi, çalışma yılı, açması ve derinliği yazılmıştır. Ağın kazılarının Kalkolitik Dönem'den Demir Çağı'na kadar olan çanak çömleklerinin belgelenip değerlendirilmesi çalışmalarının Elazığ Müzesi'nde gerçekleştirilen kısmı iki sezon sürmüş olup, 2017 yılı itibarıyla tamamlanmıştır. Tüm malzemenin yayına hazırlık çalışmaları halen devam etmektedir. Aşağıdaki satırlarda bu malzeme grubu hakkında ön-rapor niteliğinde tanıtım ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Erken Tunç Çağı'ndan Orta Demir Çağı'na

⁴ Ümit Serdaroğlu, "1969 Ağın ve Kalaycık Kazıları", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVII-2, Ankara, 1969, s. 188.

⁵ Ümit Serdaroğlu, "1968 Ağın ve Kalaycık Kazıları Ön Raporu", *1968 Yaz Çalışmaları, Metin*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-Yayın: I, Ankara, 1970, s. 32-34

⁶ Ümit Serdaroğlu, "Recent Archaeological Research in Turkey, Ağın and Kalaycık 1968-70", *Anatolian Studies*, 21, 1971, s. 48.

⁷ Ümit Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık Kazıları, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 3, Ankara, 1972, s. 9.

⁸ Ümit Serdaroğlu, "1969 Ağın ve Kalaycık Kazıları", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVII-2, Ankara, 1969, s. 188.

⁹ Ümit Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık Kazıları, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 3, Ankara, 1972, s. 14.

kadar tüm dönemlerin mal gruplarını temsil edecek biçimde çanak çömlekler kullanılmıştır.

Kalaycık Höyüğü Çanak Çömlek Buluntuları

Erken Tunç Çağı: Bu döneme ait çanak çömlekler içinde farklı mal gruplarına ait örnekler vardır.

Karaz Malları (Lev. 2-5: 1-4): Bu mal grubu içindeki çanak çömlekler, Erken Tunç Çağı boyunca Kafkaslardan Doğu Akdeniz'in güney kıyılarına kadar çok geniş bir coğrafyaya yayılan topluluklarca kullanılmıştır¹⁰. Bu durum Yukarı Fırat Havzası için de geçerlidir. Havzaya Erken Transkafkasyalı toplulukların gelişiyile çanak çömlek kültürlerinde keskin değişiklikler olur. Yerleşimlerin sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır, kazısı yapılan yerleşimlerin neredeyse tamamında güçlü Erken Tunç Çağ tabakaları vardır. Bu topluluklarla doğrudan ilişkili olan Karaz türü çanak çömlekler çalıştığımız malzeme içinde de sayıca en fazla olanlardır. Yukarı Fırat Havzası'nda, Arslantepe'de VII. tabakadan¹¹ itibaren bu tür çanak çömlekler görülmeye başlanır¹².

İncelediğimiz seramiklerin, kremden kahveye ve kiremite değişen hamur renkleri vardır. İnceden kabaya değişen boyutlarda kum ve çoğu zaman da bitki katkılı olup elde yapılmışlardır. Bu mal grubunun en belirgin özelliği pişirilme esnasında bilinçli olarak yapılan renk farklılıklarıdır¹³. İçi ya da dışı siyah görünüm-lü, çift renkli Karaz kapları (Lev. 2-4) ile beraber Kalaycık kazılarında kiremit as-tarlı bir örnek (Lev. 5:1) ile iyi veya orta derecede fırınlanmış, içi ve dışı aynı renkte kiremit-kahve mallar da bulunmuştur (Fig. 5: 2-4). Açık tüm örneklerde vardır ancak kalitesi farklıdır. Bu mal grubuna ait örneklerin benzerleri tüm Yukarı Fırat Havzası'ndaki kazı ve yüzey araştırmalarında bulunmuştur¹⁴.

¹⁰ Catherine Marro, "Eastern Anatolia in The Early Bronze Age", (Eds. G.McMahon, S. Steadman), 2011, s. 292.

¹¹ Arslantepe VII radyokarbon verilerine göre M.Ö. 3750-3400 arasına tarihlendirilir. (Marcella Frangipane, "The Late Chalcolithic/EB I Sequence at Arslantepe. Chronological and cultural remarks from a frontier site", *Chronologies des pays du Caucase et de l'Euphrateaux IVe IIIe millénaires. From the Euphrates to the Caucasus: Actes du Colloqued'Istanbul*, 16-19 décembre 1998, 2000, s. 440.)

¹² Giulio Palumbi, G., "Red-Black Pottery: Eastern Anatolian and Transcaucasian Relationships Around Mid-Fourth Millenium B. C.", *Ancient Near Eastern Studies*, 40, 2003, s. 86, 101.

¹³ Kap dışının siyah, içinin kırmızı veya kahverengi oluşu, ışıklı tarafından Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaygın ve erken bir unsur olarak nitelendirilmiştir (Mehmet Işıklı, "Erzurum Bölgesi'nde Karaz Kültürü'nün Başlangıcı Son Dönem Araştırmalarının Genel Bir Değerlendirmesi", *Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları*, (Eds. B. Can, M. Işıklı), İstanbul, 2007, s. 328.)

¹⁴ **Lev. 2: 1:** Tepecik Geç Kalkolitik-ETÇ I: Yalçın 2012: Fig. 47, 50, 55; Tülintepe: Russell 1980:

Küremi-Kahve Mal (Lev. 5: 5, 6): Kahve tonlarında hamurları vardır ve hamurlarının renginde astarlıdır. Kaba kum, taşçık ve bitki katkılı kaplar orta derecede pişirilmiştir, ikisi de el yapımıdır. Form olarak *Plain Simple Ware* ile benzerlik gösterir ancak daha kaba hamurları ile yerel karakterlidir. Yakın benzeri Atatürk Barajı alanında yapılan yüzey araştırmasında bulunmuştur¹⁵.

Elazığ Malatya Boyalı (Lev. 5: 7, 6, 7: 1-5): Kremden devetüyüne, açık kahverengiden açık yeşile değişen tonlarda hamurları vardır. Oldukça ince hamur-

Fig. 8: 268: 38; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 11; **Lev. 2: 2**: Tepecik ETÇ II: Yalçın 2012: Fig. 38; Malatya Değirmen-tepe: Esin 1987: Lev. 53: 1; Maltepe ETÇ: Özdoğan 1977: Lev. 64: 2; **Lev. 2: 3**: Tepecik ETÇ II: Yalçın 2012: Fig. 13; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 34; Lev. 26: 12; **Lev. 2: 4**: Tepecik Geç Kalkolitik-ETÇ I: Yalçın 2012: Fig. 121; Norşuntepe ETÇ I: Hauptmann 1982: Lev. 44: 3; **Lev. 2: 5**: Tepecik ETÇ II: Yalçın 2012: Fig. 13; Norşuntepe ETÇ I: Hauptmann 1972: Lev. 72: 4; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 8, 9; III: Duru 1979: Lev. 27: 11; II: Duru 1979: Lev. 29: 12; I: Duru 1979: Lev. 31: 21; **Lev. 2: 6**: Tepecik ETÇ I: Yalçın 2012: Fig. 68; Elazığ Değirmen-tepe III: Duru 1979: Lev. 27: 6; **Lev. 2: 7**: Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 26: 1; **Lev. 2: 8**: Tepecik ETÇ I-II: Yalçın 2012: Fig. 104; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 13; **Lev. 2: 9**: Tepecik ETÇ II: Yalçın 2012: Fig. 152; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 14; Norşuntepe ETÇ I: Hauptmann 1982: Lev. 45: 6; Karababa ETÇ: Özdoğan 1977: Lev. 64: 3; Sos Höyük ETÇ II: Sagona, Sagona 2000: Fig. 14:2; **Lev. 2: 10**: Tepecik ETÇ I: Yalçın 2012: Fig. 62; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 4; Norşuntepe ETÇ I: Hauptmann 1972: Lev. 72: 7; **Lev. 2: 11**: Tepecik ETÇ I: Yalçın 2012: Fig. 127; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 2, Lev. 26: 6; Norşuntepe ETÇ I: Hauptmann 1982: Lev. 45: 5; Hankendi: Russell 1980: Fig. 8: 281: 6; **Lev. 3: 1**: Tepecik Geç Kalkolitik-ETÇ I: Yalçın 2012: Fig. 212; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 35; Malatya Fethiye: Russell 1980: Fig. 8: 193: 13; **Lev. 3: 2**: Tepecik ETÇ II: Yalçın 2012: Fig. 281; **Lev. 3: 4**: Tepecik ETÇ I: Yalçın 2012: Fig. 280; Norşuntepe ETÇ IIIA: Hauptmann 1972: Lev. 75: 4; **Lev. 3: 5**: Malatya Karahöyük: Russell 1980: Fig. 8: 164: 9; Maltepe ETÇ: Özdoğan 1977: Lev. 64: 3; **Lev. 3: 6, 7**: Tepecik ETÇ IIIA: Yalçın 2012: Fig. 312; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 25; II: Duru 1979: Lev. 29: 21; **Lev. 3: 8**: Sivas Armutak: Russell 1980: Fig. 8: 159: 1; **Lev. 3: 10**: Tepecik ETÇ II: Yalçın 2012: Fig. 233; **Lev. 3: 11**: Tepecik ETÇ I-II: Yalçın 2012: Fig. 294; Elazığ Değirmen-tepe III: Duru 1979: Lev. 27: 28; **Lev. 3: 12**: Tepecik ETÇ IIIA: Yalçın 2012: Fig. 231; Norşuntepe ETÇ: Hauptmann 1982: Lev. 47: 3; **Lev. 4: 1**: Tepecik ETÇ IIIA: Yalçın 2012: Fig. 174; Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 26; III: Duru 1979: Lev. 27: 17; II: Duru 1979: Lev. 29: 26; **Lev. 4: 2**: Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 16, 32; II: Duru 1979: Lev. 29: 15; I: Duru 1979: Lev. 32: 3; Sos Höyük ETÇ II: Sagona, Sagona 2000: Fig. 11:4; **Lev. 4: 3**: Elazığ Değirmen-tepe III: Duru 1979: Lev. 27: 24; II: Duru 1979: Lev. 30: 2; I: Duru 1979: Lev. 32: 10; Norşuntepe ETÇ: Hauptmann 1982: Lev. 47: 2; **Lev. 4: 4**: Tepecik ETÇ IIIA: Yalçın 2012: Fig. 324; Norşuntepe ETÇ IIIA: Hauptmann 1972: Lev. 75: 5; Pulur IX: Koşay 1976: 310; **Lev. 4: 5, 6**: Elazığ Değirmen-tepe III: Duru 1979: Lev. 27: 32; II: Duru 1979: Lev. 30: 7; I: Duru 1979: Lev. 32: 22; **Lev. 4: 7**: Işıklı tarafından, zengin ve kalın kabartma bezemenin erken dönem için tipik olduğu, daha sonraki evrede, erken evrenin kalın ve gevşek görünümlü dokusunun yerini daha ince ve özenli karmaşık bir işçilik isteyen örneklerin aldığı önerilir (Mehmet Işıklı, "Erzurum Bölgesi'nde Karaz Kültürü'nün Başlangıcı Son Dönem Araştırmalarının Genel Bir Değerlendirmesi", *Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları*, (Eds. B. Can, M. Işıklı), İstanbul, 2007, s. 329). Elazığ Değirmen-tepe II: Duru 1979: Lev. 30: 10; **Lev. 5: 1**: Elazığ Değirmen-tepe IV: Duru 1979: Lev. 25: 21; **Lev. 5: 2**: Elazığ Değirmen-tepe III: Duru 1979: Lev. 27: 27; Malatya Horomhan: Russell 1980: Fig. 9: 167: 2; **Lev. 5: 3**: Malatya İkinciler: Russell 1980: Fig. 9: 177: 4; **Lev. 5: 4**: Tepecik ETÇ II: Yalçın 2012: Fig. 299; Elazığ Kövenk: Russell 1980: Fig. 9: 273: 50.

¹⁵ **Lev. 5: 5**: Adıyaman Bozhöyük: Russell 1980: Fig. 13: 296: 32.

ludurlar. Orta veya iyi derecede pişirilmişlerdir. Tamamı açıktır, açık kaliteleri farklıdır. Açık zemin üzerine koyu kahve, koyu yeşil ve koyu kiremit tonlarda bezeme yapılmıştır. Birbirini küçük farklılıklar dışında tekrar eden motifler arasında, ağız kenarında yatay bant (Lev. 5: 7), dalgalı bantlar (Lev. 6: 1), içi çizgilerden oluşan üçgen (Lev. 6: 4, 6-8), dalgalı hat altında içi çizgilerden oluşan üçgen (Lev. 6: 2, 3, 5, 9-12; 7:1-2, 4-5) bezemeleri vardır. İki örnekte üçgenlerin bir kısmının içi çizgilerle taranmış, birer üçgen ise tamamen boyanmıştır (Lev. 6: 2, 12). Bir parçada ise üçgenlerin içi tamamen boyanmıştır (Lev. 7: 3). Bu türde boyalı Elazığ-Malatya Bölgesi'ne özgüdür ve Erken Tunç Çağı II'den itibaren görülmeye başlar¹⁶. Boyalı çanak çömlekler, Keban Projesi kurtarma kazılarında ETÇ tabakası olan birçok merkezde izlenir¹⁷.

Orta Tunç Çağı: Bu döneme ait çanak çömlekler arasında üç farklı mal grubu bulunmaktadır.

Devetiyyü-Krem Mal (Lev. 7: 6-8): Devetiyyü ve açık kahve renkte hamurlu ve hamurunun renginde astarlı örnekler orta kum katkılıdır ve orta derecede pişirilmişlerdir. Biri ağızsız (Lev. 7: 8), diğer ikisi açıktır. Her üç parça da çarkta biçimlendirilmiştir. Bu gruptaki örneklerin paralelleri Arslantepe bulunmaktadır¹⁸.

Gri Mal (Lev. 8: 1): Gri renkte hamurlu, hamurunun renginde astarlı bu kaide, orta kum katkılıdır ve kötü pişirilmiştir. Parlak açıktır¹⁹ ve çarkta biçimlen-

¹⁶ Hauptmann, boya bezemeli bu kaplar üzerindeki bezemelerin Karaz tipi çanak çömlekler üzerine uygulanan motiflerden geliştiğini vurgular (Harald Hauptmann, "Noruntepe Kazıları, 1974", *Keban Projesi 1974-1975 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 7, Ankara, 1982, s. 26). ETÇ II'nin sonu ve ETÇ III'de ise boya bezemede daha karmaşık bir anlayış hakim olur (Refik Duru, *Keban Projesi Değirmen Tepe Kazısı 1973*, Ankara, 1979, s. 33, 34). Bölgedeki ETÇ boyalıları üzerine detaylı çalışma yapan Marro, erken dönem boyalıları A- D, geç dönem boyalıları ise E- H olarak gruplandırır (Catherine Marro, *La Culture du Haut-Euphrate au Bronze Ancien. Essai d'interprétation à partir de la céramique peinte de Keban (Turquie)*, İstanbul, 1997, s. 32, 33). Marro, M.Ö. 3. Binin ilk yarısında Yukarı Fırat Havzası'nda toplumsal hiyerarşinin görülmeye başladığını, ETÇ II'den itibaren ortaya çıkan boyalı malların gelişen hiyerarşinin çanak çömlekler üzerindeki etkisi olduğunu ifade eder (Catherine Marro, "Eastern Anatolia in The Early Bronze Age", (Eds. G.McMahon, S. Steadman), 2011, s. 302).

¹⁷ **Lev. 6: 1:** Tepecik: Esin 1970: Lev. 20:3; Malatya Fethiye: Russell 1980: Fig. 12: 193: 28; **Lev. 6: 2-12, 7: 1, 2, 4, 5:** Tepecik: Esin 1970: Lev. 20:2; Korucu Tepe NII 7: Van Loon 1971: Fig. 43:a; Han İbrahim Şah V: Ertem 1972: Lev. 41: 3, 4; Noruntepe ETÇ I: Hauptmann 1982: Lev. 50: 5; Elazığ Değirmen Tepe II: Duru 1979: Lev. 34: 10-13, 35: 1, 2; Pulur VIII: Koşay 1976 1: 18; Şemsiyetepe ETÇ II: Darga 1984: Lev. 6:e; İmamoğlu ETÇ I: Uzunoğlu 1988: Çiz.3; Köşkerbaba ETÇ III: Bilgi 1987: Fig. 130: A.148; Elazığ Kövenk: Russell 1980: Fig. 12: 273: 80; Malatya Karahöyük: Russell 1980: Fig. 12: 164: 61; **Lev. 7: 3:** Han İbrahim Şah IX: Ertem 1974: Lev. 63: 4.

¹⁸ **Lev. 7: 6:** Arslantepe V, Di Nocera 1998: Taf. 11: 2.

¹⁹ Noruntepe ve İmamoğlu OTÇ Gri Mallarının parlak ağızlı oldukları ve metalik kapları taklit etmiş olabilecekleri önerilmiştir (Harald Hauptmann, "Norşun Tepe Kazısı, 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*,

dirilmiştir. En yakın paraleli Norşuntepe’de vardır²⁰.

Elazığ Malatya Boyalıları (Lev. 8: 2, 3): İki parça da krem hamurlu ve hamurunun renginde astarlıdır. Oldukça ince hamurlu ve iyi pişirilmişlerdir. Bezemeler koyu kahve tonlarda yapılmıştır. Çizgilerle taranmış üçgen motifli ortasında daire (Lev. 8: 2) ve olasılıkla stilize bir insan figürü (Lev. 8: 3) bezeme olarak uygulanmıştır. Boyalıların benzerlerine Yukarı Fırat Havzası’nda rastlanır²¹.

Geç Tunç Çağı: İki farklı mal grubuna ait örnekler vardır.

Kiremit-Kahve Mal (Lev. 8: 4-7, 9, 10): Kremden devetüyüne, kahveden kiremite değişen hamur renkleri vardır. Bir kısmı hamurunun renginde astarlanmış-ken bir kısmının yüzeyine herhangi bir işlem yapılmamıştır. Orta veya kaba ölçüde kum katkılı çanak çömleklerin bir bölümünde bitki katkı vardır. Açkısız örneklerle birlikte büyük çoğunluğu hafif açıkli seri üretim mallardır²². Çoğu orta derecede pişirilmişlerdir. Tamamı çark yapımıdır. Yukarı Fırat Havzası, Hitit İmparatorluğu’nun merkez bölgesi ve yayılım alanlarında benzerleri vardır²³.

Kiremit Astarlı Mal (Lev. 11:1): Bu mal grubu bir çanak parçası ile temsil

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 4, Ankara, 1974, s. 77, Edibe Uzunoğlu, “Malatya-İmamoğlu Höyüğü’nde 1985 Yılı Kazı Çalışmaları”, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, VIII, Ankara, 1987, s. 215).

²⁰ **Lev. 8: 1:** Norşuntepe OTÇ: Hauptmann 1972: Lev. 67: 6.

²¹ **Lev. 8: 2:** Arslantepe V, Di Nocera 1998: Taf. 32: 9, **Lev. 8: 3:** İmamoğlu IV: Uzunoğlu 1987: Res. 7.

²² Schoop, seri üretilen Hitit “*Drab*” mallarının, ilk kez Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda başladığını ve Hitit’in yıkılmasıyla son bulduğunu belirtir. Ayrıca yüzey işlemi uygulanmayan bu seri malların hemen her formun üretiminde olduğunu ifade eder. Hitit’in son dönemlerinde gri ve koyu yüzümlü malların ortaya çıkışın da üretimdeki bozulmayı işaret ettiği önerilir (Ulf-Dietrich Schoop, “Hittite Pottery: A Summary”, *Insights into Hittite History and Archaeology*, H. Genz, D. P. Mielke (Eds.), Peeters, 2011, s. 242).

²³ **Lev. 8: 4:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 1: 2391, 521; Tepecik: Esin 1971: Lev. 92: 1; Korucutepe: Umurtak 1996: Lev. 3: 5; Büyükkale IIIa: Fischer 1963: Taf. 119: 1040; **Lev. 8: 5, 6:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 27: 4581; Korucutepe: Umurtak 1996: Lev. 7: 2; Boğazköy Aşağı Şehir: Fischer 1963: Taf. 89: 776; **Lev. 8: 7:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 27: 1223; Büyükkale IVc: Fischer 1963: Taf. 98: 887; **Lev. 9: 1:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 4: 2843; **Lev. 9: 2:** Boğazköy Aşağı Şehir 4: Fischer 1963: Taf. 112: 981; **Lev. 9: 3:** Büyükkale IIIa: Fischer 1963: Taf. 119:1039; Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 1: 4422; **Lev. 9: 4, 8:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 39: 2344; Korucutepe: Umurtak 1996: Lev. 20: 9; **Lev. 9: 5:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 46: 2445; **Lev. 9: 7:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 68: 1191; Korucutepe: Umurtak 1996: Lev. 22: 6; **Lev. 9: 9:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 24: 2162; Boğazköy Aşağı Şehir: Fischer 1963: Taf. 95: 860; **Lev. 10: 1:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 67: 2352; **Lev. 10: 2:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 24: 1712; **Lev. 10: 3:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 38: 1207; Tepecik: Esin 1970: Lev. 8: 2; **Lev. 10: 4:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 37: 3926; Kinet 15: Gates 2006: Fig. 9: 2; **Lev. 10: 5-8:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 15: 1404; Taf. 16: 2579; Taf. 50: 2497; **Lev. 10: 8:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 14: 2256; Korucutepe: Umurtak 1996: Lev. 28: 7; Büyükkale IIIa: Fischer 1963: Taf. 60: 546; ; **Lev. 10: 9:** Korucutepe: Umurtak 1996: Lev. 29: 5.

edilir. Açık kahve hamurlu ve kiremit astarlı parça orta kum katkılı ve orta pişirilmiştir. Parlak aşıklıdır ve çark yapımıdır. Benzerleri Norşuntepe ve Yanarlar'da vardır²⁴.

Erken Demir Çağ (Lev. 11: 2, 3): Her iki çanak parçası da açık kahve tonlarında hamurlu ve kiremit astarlıdır²⁵. Orta kum katkılı ve orta derecede pişirilmiş örnekler aşıklı ve el yapımıdır. Benzerleri Yukarı Fırat Havzası ve Van Gölü Havzası'nda vardır²⁶.

Orta Demir Çağ (Lev. 11: 4): Bu dönem gri mala ait bir çanak parçası ile temsil edilir. Gri hamurlu ve hamurunun renginde astarlıdır. Orta kum katkılı ve kötü pişirilmiş parça, parlak aşıklı ve çark yapımıdır.

Değerlendirme-Sonuç

Yukarı Fırat Havzası'nda ilk sistemli yüzey araştırmaları 1967'de, kazılar ise hemen sonrasında 1968'de başlar. Bölgede daha önce gerçekleştirilen çalışmaların neredeyse tamamı Urartular'a yöneliktir. Keban Baraj Alanı kurtarma kazıları, suyun dolmasıyla 1975'te son bulur. Bu dönüşümsüz tahribat öncesinde uluslararası ekiplerce yapılan kazılar sonucunda bölge, Yakınoğlu'nun görece en iyi tanınan arkeolojik istasyonlarından biri haline gelmiştir. Bu geniş alanın batısında bulunan Ağın, kuzeyde Kemaliye (Eğin) ile Erzincan Ovası'na, batıda da Arapkir yolu ile Malatya Ovası'na açılan önemli bir alandır. Karasu ile Murat nehirleri, Keban Barajı'nın yapımından önce Ağın'da birleşerek Fırat'ı oluşturuyorlardı. Keban Baraj Gölü'nün doğusundaki verimli Altınova Bölgesi, büyük boyutlu ve merkez karakterli höyükleri ile diğer alanlara göre daha çok araştırılmıştır²⁷. Bununla birlikte bölgenin batıya açılan Ağın çevresinde daha sınırlı ölçüde çalışmalar yapılmıştır. Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu tarafından yürütülmüş olan kazılara ait çanak çömlek malzemesinin değerlendirilme çabası da bu boşluğun doldurulmasına yöneliktir.

Yukarı Fırat Havzası Erken Kalkolitik Dönem'den itibaren yerleşimlere sahne olmuştur. Kalkolitik Dönem'de daha çok güneyli bağlantılar gösteren bereketli havzada, günümüzden çok da farklı olmayan biçimde tarımcı yerleşik ve aynı za-

²⁴ **Lev. 11: 1:** Norşuntepe: Korbel 1985: Taf. 1: 480; Yanarlar: Emre 1978: 106.

²⁵ Kiremit Astarlı Yivli malların Van Gölü Havzası'nda *Bianili* türü malların öncüsü olduğu kabul edilmektedir (Sevin 2004: 380).

²⁶ **Lev. 11: 2:** Tepecik: Esin 1970: Lev. 7: 6; Karagündüz: Sevin 2004: Lev. VII:4; Van İt Kalesi: Marro, Özfirat 2004: Lev. XII:4 .

²⁷ Robert Whallon, Sönmez Kantman, "Keban Su Birikim Alanı Yüzey Araştırması", 1968 Yaz Çalışmaları, Metin, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-Yayın: I, 1970, s. 2.

manda hayvancılıkla geçinen toplulukların yaşadığı düşünülür.

Yukarı Fırat Havzası'nın sosyo-ekonomik yapısı, Erken Transkafkasyalı toplulukların gelişile büyük ölçüde değişmiş görünür. Erken Tunç Çağ boyunca kuzeydoğu Anadolu ile beraber Elazığ-Malatya bölgesi de tümüyle bu halkların etkisi altına girer ve güneyle bir önceki dönemde yoğun olan ilişkiler büyük ölçüde kesintiye uğrar. Kırsal karakterdeki yerleşim sayısındaki artış, nüfusun da yoğunlaştığının işaretidir. Erken Tunç Çağ içinde, Erken Transkafkasyalı topluluklara ait olan Karaz türü çanak çömlekler sayıca en fazla olanlardır (Lev. 2, 3, 4, 5: 1-4). Bu tür çanak çömleklerin gelişimi ile ilgili değişik öneriler vardır ve bunlar Erken Tunç Çağ'ında Kafkasya ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin tamamında baskın olan mal grubudur²⁸. *Kiremit-Kahve Mallar* (Lev. 5: 5, 6), form olarak Erken Tunç Çağ'ının Elazığ-Malatya Bölgesi'ndeki diğer bir yaygın mal grubu olan *Plain Simple Ware* ile benzerdir ancak daha kaba hamurları ile yerel görünümündedir. *Elazığ-Malatya Boyalıları* olarak adlandırılan çanak çömlekler ise (Lev. 5: 7, 6, 7: 1-5) Altınova Bölgesi'ne özgüdür ve Erken Tunç Çağ II'den itibaren görülmeye başlar.

Orta Tunç Çağ'ında Arslantepe, Yukarı Fırat Havzası için önemli bir referans merkezdir. Çalıştığımız malzeme içinde *Kiremit-Kahve Mallar* (Lev. 7: 6-8), *Gri Mal* (Lev. 8: 1) ile *Elazığ-Malatya Boyalıları* (Lev. 8: 2, 3) vardır. Arslantepe'de Orta Tunç Çağ'ının iki evresi VA1 ve VA2 arasında kiremit astarlı ve siyah mallar, bej ve turuncu mallara doğru dönüşür. İnce bej mallarda geç evrede azalma eğilimi izlenir. Buna karşılık kahve mallar ve boyalılarda yükseliş vardır²⁹. Yukarı Fırat

²⁸ Bu mal grubunun Kalkolitik Dönem "koyu yüzü açıklı malları"ndan geliştiği önerildiği gibi (Ufuk Esin, "Tülin-tepe Kazısı, 1972", *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 5, Ankara, 1976, s. 127, Ufuk Esin, "Tepecik Kazısı, 1974", *Keban Projesi 1974-1975 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 7, Ankara, 1982, s. 87, Antonio Sagona, Claudia Sagona, "Excavations at Sos Höyük, 1998 to 2000 Fifth Preliminary Report", *Ancient Near Eastern Studies*, XXXVII, 2000, s. 62), Orta Aras Vadisi'ndeki Ovçular'da bu çanak çömleklerin yerel örneklerden gelişmediği ifade edilmiştir (Catrine Marro, "Eastern Anatolia in The Early Bronze Age", (Eds. G.McMahon, S. Steadman), *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia*, 2011, s. 295). Erzurum Karaz kazı malzemesi içinde Işıklı tarafından Karaz I olarak adlandırılan ve ETÇ'nin en erken evresine ait örnekler Işıklı tarafından M.Ö. 3500-3300 arasına yerleştirilir. Işıklı, Erzurum Bölgesi'nde Karaz kültürünün "biçimlenme süreci"nin Geç Kalkolitik ve hemen sonrasındaki ETÇ'yi kapsadığını ve M.Ö. 3500-3000 arasına yerleştirildiğini ifade eder Mehmet Işıklı, "Erzurum Bölgesi'nde Karaz Kültürü'nün Başlangıcı Son Dönem Araştırmalarının Genel Bir Değerlendirmesi", *Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları*, (Eds. B. Can, M. Işıklı), İstanbul, 2007, s. 339, 341). Kuzeybatı İran'da gerçekleştirilen son dönem yüzey araştırmalarında Geç Kalkolitik sonunda yerleşimlerinin çoğunun terk edildiği ve Karaz yerleşimlerinin başka alanlara kurulduğu belirtilmiştir, incelenen merkezlerden yalnızca birinde Geç Kalkolitikten ETÇ'ye geçişin yaşandığı anlaşılmıştır (S. Maziar "Settlement Dynamics of the Kura-Araxes culture: An Overview of the Late Chalcolithic and Early Bronze Age in the Khoda Afarin Plain", *Paleorient*, 41.1, 2015, s. 31).

²⁹ Gian Maria Di Nocera, *Arslantepe VIII, Die Siedlung der Mittelbronzezeit von Arslantepe*, Roma, 1998, s.

Havzası'ndaki buluntu tabakaları göz önünde bulundurulduğunda Gri Malların Orta Tunç Çağı'nın erken evresine, devetüyü ve kahve malların ise geç evresine tarihlendirilmesinin yanlış olmayacağı kanaatindeyiz. Yukarı Fırat Havzası'nda Erken Tunç Çağ'dan Orta Tunç Çağ'a geçişte kültürel bir kesinti yoktur³⁰. Di Nocera, Arslantepe Orta Tunç Çağ mallarında Torosların güneyi ile ilişkilerin sınırlı olduğunu ve dağların kültürel bir bariyer oluşturduğunu ifade eder³¹.

Erken Tunç Çağı II'den neredeyse Orta Tunç Çağ sonuna kadar izole görünen bölge Geç Tunç Çağ'a gelindiğinde bir krallık merkezi durumundadır ve kısa zaman içinde de neredeyse tüm Anadolu'nun mutlak hakimi olan Hititler'in kontrolü altına girer. Geç Tunç Çağ içinde değerlendirilen çanak çömleklerin baskın çoğunluğu *Kiremit-Kahve Mal* grubundadır (Lev. 8: 4-7, 9, 10). *Kiremit Astarlı Mal* (Lev. 11: 1) tek parça ile temsil edilir.

Erken Demir Çağ'da Elazığ bölgesinde yerleşimler Geç Tunç Çağı II'ye oranla artmıştır. Hitit devletinin son bulmasıyla beraber bölge, Doğu Anadolu'nun kuzeyi ve doğusu ile ilişkilendirilmiş görülür. Yüksek rakımlarda yaşayan ve tamamen yarı göçebe hayvancı aşiretlerden oluşan kuzeyli halklarla yaşam düzeninin ne derece benzediği açık değildir. Fırat ve kollarının oluşturduğu verimli ovalarda ve kuzeydoğuya kıyasla oldukça düşük rakımda, bu bağ belki de yalnızca yivli çanak

84. Ayrıca bkz. E., E. Griffin, "The Middle and Late Bronze Age Pottery", *Korucutepe 3*, (Ed. M. N. Van Loon), Amsterdam, 1980, s. 70; Veli Sevin, "İmikuşu Kazıları, 1986", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, IX-1, Ankara, 1988, s. 312; Edibe Uzunoglu, "Malatya-İmamoğlu Höyüğünde 1985 Yılı Kazı Çalışmaları", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, VIII, Ankara, 1987, s. 215; Harald Hauptmann, "Norşun Tepe Kazısı, 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara, 1971, s. 73; Harald Hauptmann, "Norşun Tepe Kazısı, 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 4, Ankara, 1974, s. 77

³⁰ Yukarı Fırat Havzası'nda Kalecikler, Kalaycık, Korucutepe ETÇ II, Norşuntepe, Han İbrahim Şah, Tepecik ETÇ III 2a-2b arası ve Pulur'da ETÇ boyunca üç kez olmak üzere Ümit Serdaroğlu Ü., "Ağın ve Kalaycık Kazıları, 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara, 1971, s. 25; Ümit Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık Kazıları, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 3, Ankara, 1972, s. 12; Maurits Van Loon, "Korucu Tepe Kazısı, 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara, 1971, s. 49; Harald Hauptmann, "Norşun-Tepe 1968 Kazıları Ön Raporu", *1968 Yaz Çalışmaları, Metin*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-Yayın: I, Ankara, 1970, s. 112; Hayri Ertem, "Han İbrahim Şah Kazısı, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 3, Ankara, 1972, s. 65; Hamit Zübeyr Koşay, *Keban Projesi Pulur Kazısı 1968-1970*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri III-No: 1, Ankara, 1976, s. 9-11), ETÇ içinde ve özellikle dönemin sonunda yangın tabakaları rapor edilmiştir. Tesadüfi olamayacak şekilde bulunan yangın tabakalarına karşın, OTÇ'de istisnalar dışında yerel unsurların geliştiğini, kültürel bir kesintinin olmadığını söylemek yanlış olmaz.

³¹ Gian Maria Di Nocera, *Arslantepe VIII, die Siedlung der Mittelbronzezeit von Arslantepe*, Roma, 1998, s. 121.

çömleklerle sınırlıdır³². Kalaycık Höyüğü Erken Demir Çağ çanak çömlekleri *Kiremit Astarlı Mallar* (Lev. 11: 2, 3) içinde değerlendirilmiştir.

Orta Demir Çağ'a gelindiğinde ise Urartu Devleti, doğal batı sınırı olarak Fırat'ı benimsemiş ve bölgeyi eyalet sistemi içine almıştır. Bu döneme ait incelediğimiz malzeme içinde Orta Demir Çağ'ın varlığı *Gri Mala* (Lev. 11: 4) ait bir örneklerle tespit edilmiştir. Kalaycık Höyük kazı raporlarında, M.Ö. I. binyıla tarihlendirilen IV. tabaka çanak çömlekleri içinde "4. Grup" olarak adlandırılan örneklerin Urartu-Bianili malına benzerliği vurgulanmıştır³³. Yukarı Fırat Havzası Orta Demir Çağ'da yoğun Urartu yerleşimlerine sahne olmuştur³⁴.

Kalaycık Höyüğü, incelediğimiz çanak çömlekler göz önünde bulundurulduğunda, Elazığ-Malatya bölgesinin tarihsel sürecini paylaşmış görünmektedir. Elazığ Ovası'ndan batıya açılan yolların üzerinde bulunan ve Kalkolitik Dönem'den itibaren yerleşim görmüş bu orta boyutlu höyük, şüphesiz ki bölge arkeolojisi için

³² Yivli malların kökeni ve yayılım alanı uzun zamandır tartışılan bir konudur (Veli Sevin, "The Early Iron Age in the Elazığ Region and the Problem of The Mushkians", *Anatolian Studies*, 41, 1991, s. 96; K. Bartl, "Eastern Anatolia in the Early Iron Age", *Migration und Kulturtransfer*, (ed. R. Eichmann- H. Parzinger), Bonn, 2001, s. 398, 399, Michael Roaf, Andreas Schachner, "The Bronze Age Transition in the Upper Tigris Region: New Information from Ziyaret Tepe and Giricano", *Anatolian Iron Ages V* (ed. A. Çilingiroğlu- G. Darbyshire), Ankara, 2005, s. 120, Uwe Müller, "Norşuntepe and Lidar Höyük. Two Examples for Cultural Change During the Early Iron Age", *Anatolian Iron Ages V* (Eds. A. Çilingiroğlu- G. Darbyshire), Ankara, 2005, s. 112, Aylin Erdem, "Regional Variations in Iron Age Grooved Pottery in Eastern Anatolia", *Anatolian Iron Ages VII*, (Eds. A. Çilingiroğlu- A. Sagona), 2012, s. 119, 120). Biz burada yivli malların Elazığ-Malatya Havzası'nda çok yoğun kullanıldığını, EDÇ'nin ise C14 verilerine göre Norşuntepe'de M.Ö. 1150-1100 ile 1000-950, Korucutepe'de ise M.Ö. 1150'ye tarihlendirildiğini söyleyebiliriz (K. Bartl, "Eastern Anatolia in the Early Iron Age", *Migration und Kulturtransfer*, (ed. R. Eichmann- H. Parzinger), Bonn, 2001, s. 391, Maurits Van Loon, "Korucu Tepe Kazısı, 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara, 1971, s. 55, 56). Bu tarih Van Gölü Havzası için daha geriye gider (Veli Sevin, "Son Tunç/Erken Demir Çağı Van Bölgesi Kronolojisi, Kökeni Aranan Bir Devlet: Urartu", *Belleten*, LXVIII, 2004, s. 378).

³³ Ümit Serdaroğlu, "1969 Ağın ve Kalaycık Kazıları", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVII-2, Ankara, 1969, s. 188.

³⁴ Pirot Höyük, Köşkerbaba ve Norşuntepe EDÇ tabakalarına son veren büyük bir yangın vardır (Özgen Karaca, "Pirot Höyük 1982 Kazıları", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, V, Ankara, 1984, s. 105, Önder Bilgi, "Köşkerbaba Höyük 1981 Dönemi Kazıları", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, IV, Ankara, 1983, s. 90, Harald Hauptmann, "Norşun Tepe Kazısı, 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara, 1971, s. 76). Bu tahribat, Hauptmann ve Bilgi tarafından Urartu istilasına bağlanmıştır (Harald Hauptmann, "Norşuntepe Kazıları, 1972", *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 5, 1976, s. 51, Önder Bilgi, "Köşkerbaba Höyük Kazıları-1982", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, V, Ankara, 1984, s. 113, 114). Havza, M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren Urartularca ele geçirilmiş ve eyalet sistemi içine alınmıştır. M.Ö. 7. yüzyılın ilk çeyreğinde de Malatya dışında bölge Urartu kontrolündedir (Veli Sevin, "Malatya-Elazığ-Bingöl İlleri Yüzyet Araştırması, 1985", *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, IV, Ankara, 1986, s. 283).

önemli verilere sahiptir. Özellikle çok sayıdaki Erken Tunç Çağı çanak çömlekleri, höyüğün –tıpkı tüm havzada olduğu gibi- bu dönemde yoğun yerleşime sahip olduğunu belgeler niteliktedir. Orta Tunç Çağ’da yerel karakterli olan çanak çömlekler Geç Tunç Çağ’a gelindiğinde Hitit merkez ve çevre bölgelerde karşılaşılan çanak çömlekler ile tam bir benzerlik içindedir. Erken Demir Çağ’dan itibaren ise kuzeydoğu Anadolu ile ortak bir kültürü paylaştığı anlaşılmaktadır.

KATALOG

Levha 2

1- Açık Kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışta siyaha doğru renk değişimi var, orta kum katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı.

2- Açık Kahve (7.5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı.

3- Kiremit (2.5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı.

4- Kahve (5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, dışı açık, el yapımı.

5- Kahve (7.5 YR 5/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışta siyaha doğru renk değişimi var, kaba kum-taşçık-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı. R: 30 cm.

6- Açık kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, ince kum katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı.

7- Kahve (5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, orta kum katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı.

8- Açık Kahve (5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı büyük oranda siyah görünümlü, orta kum-taşçık-bol bitki katkılı, kötü pişirilmiş, dışı açık, el yapımı.

9- Pembe (2.5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı neredeyse tamamen siyah görünümlü, orta kum katkılı, kötü pişirilmiş, açıkılı, el yapımı.

10- Koyu Kahve (10 YR 4/2) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, orta kum-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açıkılı, el yapımı. R: 19 cm.

11- Kahve (7.5 YR 5/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı neredeyse tamamen siyah görünümlü, orta kum-az bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açıkılı, el yapımı. R: 28 cm.

Levha 3

1- Açık Kahve (5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık-bol bitki katkılı, kötü pişirilmiş, el yapımı. R: 18 cm.

2- Açık Kahve (7.5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, orta kum katkılı, kötü pişirilmiş, açıkılı, el yapımı.

3- Krem (7.5 YR 8/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı büyük oranda siyah görünümlü, orta kum-taşçık-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açıkılı, el yapımı.

4- Açık kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum katkılı, kötü pişirilmiş, açıkılı, el yapımı.

5- Açık kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, dışı hafif açıkılı, el yapımı.

6- Açık Kahve (5 YR 6/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık katkılı, kötü pişirilmiş, el yapımı.

7- Kahve (5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık katkılı, kötü pişirilmiş, açıkılı, el yapımı.

8- Kahve (7.5 YR 5/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle içi siyah görünümlü, orta kum-az bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açıkılı, el yapımı. R: 22 cm.

9- Açık kahve (7.5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık-az bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı.

10- Açık kahve (5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı.

11- Kahve (5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle içi neredeyse tamamen siyah görünümlü, kaba kum-taşçık-bitki katkılı, orta pişirilmiş, açık, el yapımı.

12- Koyu kahve (7.5 YR 4/2) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışta siyaha doğru renk değişimi var, kaba kum-taşçık-bol bitki katkılı, kötü pişirilmiş, dışı hafif açık, el yapımı.

Levha 4

1- Kiremit (2.5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı. R: 24 cm.

2- Açık kahve (10 YR 6/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı. R: 28 cm.

3- Kahve (5 YR 5/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık- katkılı, kötü pişirilmiş, dışı açık, el yapımı. R: 34 cm.

4- Kahve (7.5 YR 5/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı. R: 19 cm.

5- Açık kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı. R: 20 cm.

6- Açık kahve (7.5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışı siyah görünümlü, kaba kum-taşçık-bol bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı. R: 24 cm.

7- Kiremit (2.5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle içi siyah görünümlü, kaba kum-taşçık-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, el yapımı.

Levha 5

1- Açık kahve (7.5 YR 6/4) hamurlu, içi hamurunun renginde, dışı ve ağız kenarının içi kiremit (2.5 YR 5/6) astarlı, kaba kum-taşçık-az bitki katkılı, orta pişirilmiş, açık, el yapımı.

2- Açık kahve (10 YR 6/2) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum-bol bitki katkılı, orta pişirilmiş, hafif açık, el yapımı. R: 32 cm.

3- Kahve (5 YR 5/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum-taşçık-bol bitki katkılı, orta pişirilmiş, el yapımı. R: 39 cm.

4- Gri (5 YR 5/1) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle açık koyulu renk değişimi var, kaba kum-taşçık katkılı, kötü pişirilmiş, hafif açık, el yapımı. R: 47 cm.

5- Açık kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle açık koyulu renk değişimi var, kaba kum-taşçık-bitki katkılı, orta pişirilmiş, el yapımı. R: 26 cm.

6- Kahve (7.5 YR 5/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum katkılı, orta pişirilmiş, açık, el yapımı.

7- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, hafif açık, el yapımı, kiremit (10 R 5/8) boya bezemeli. R: 33 cm.

Levha 6

1- Açık yeşil (5 Y 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum-az bitki katkılı, iyi pişirilmiş, hafif açık, el yapımı, koyu yeşil (5 R 4/2) boya bezemeli.

2- Açık yeşil (2.5 Y 8/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, hafif açık, el yapımı, kahve (5 YR 4/4) boya bezemeli.

3- Krem (10 YR 7/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, açık, el yapımı, koyu kahve (5 YR 4/3) boya bezemeli.

4- Krem (10 YR 8/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, el yapımı, koyu kiremit (2.5 YR 4/8) boya bezemeli.

5- Krem (10 YR 7/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, el yapımı, kiremit (2.5 YR 5/6) boya bezemeli.

6- Krem (10 YR 8/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, el yapımı, kiremit (10 R 4/8) boya bezemeli.

7- Krem (10 YR 8/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, dışı açkılı, el yapımı, koyu kahve (5 YR 3/4) boya bezemeli.

8- Krem (10 YR 8/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, el yapımı, koyu kiremit (2.5 YR 4/6) boya bezemeli.

9- Krem (10 YR 7/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, el yapımı, koyu kahve (5 YR 3/4) boya bezemeli.

10- Krem (10 YR 7/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, el yapımı, koyu kahve (5 YR 4/4) boya bezemeli.

11- Krem (7.5 YR 7/2) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle içte griye doğru renk değişimi var, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, el yapımı, kiremit (2.5 YR 4/6) boya bezemeli.

12- Krem (10 YR 8/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, el yapımı, koyu kahve (7.5 YR 4/4) boya bezemeli.

Levha 7

1- Krem (10 YR 8/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, el yapımı, koyu kahve (7.5 YR 4/4) boya bezemeli.

2- Krem (7.5 YR 7/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, el yapımı, kiremit (10 R 4/6) boya bezemeli.

3- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, el yapımı, koyu kahve (5 YR 4/4) boya bezemeli.

4- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum-az bitki katkılı, iyi pişirilmiş, dışı açkılı, el yapımı, koyu kahve (5 YR 4/6) boya bezemeli.

5- Açık kahve (7.5 YR 6/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, el yapımı, koyu kahve (5 YR 3/4) boya bezemeli.

6- Kahve (7.5 YR 5/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, çark yapımı. R: 21 cm.

7- Açık kahve (5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, dışı hafif açkılı, çark yapımı. R: 19 cm.

8- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. R: 28 cm.

Levha 8

1- Koyu gri (5 YR 4/1) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle koyuya doğru renk değişimi var, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, çark yapımı. R: 12 cm.

2- Krem (10 YR 8/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, koyu kahve (7.5 YR 3/3) boya bezemeli.

3- Krem (10 YR 8/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, koyu kahve (7.5 YR 4/4) boya bezemeli.

4- Pembe (2.5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. R: 22 cm.

5- Krem (10 YR 7/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, çark yapımı.

6- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, çark yapımı. R: 24 cm.

7- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, çark yapımı. R: 20 cm.

Levha 9

1- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, dışı hafif açkılı, çark yapımı. R: 25 cm.

2- Açık kahve (7.5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, çark yapımı. R: 31 cm.

3- Krem (7.5 YR 7/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açık, çark yapımı. R: 32 cm.

4- Kahve (5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum-az bitki katkılı, orta pişirilmiş, açık, çark yapımı. R: 32 cm.

5- Açık kahve (5 YR 6/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle siyah alacalanma var, orta kum-az bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, çark yapımı.

6- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle koyuya doğru renk değişimi var, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açık, çark yapımı.

7- Açık kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum-az bitki katkılı, kötü pişirilmiş, açık, çark yapımı. R: 34 cm.

8- Kahve (7.5 YR 5/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum-az bitki katkılı, orta pişirilmiş, açık, çark yapımı.

9- Açık kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı.

Levha 10

1- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açık, çark yapımı. R: 31 cm.

2- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum katkılı, orta pişirilmiş, dışı hafif açık, çark yapımı. R: 40 cm.

3- Açık kahve (5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum katkılı, orta pişirilmiş, dışı açık, çark yapımı. R: 32 cm.

4- Kahve (5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açık, çark yapımı. R: 40 cm.

5- Açık kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açık, çark yapımı.

6- Açık kahve (7.5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. R: 11 cm.

7- Kahve (7.5 YR 5/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle dışta koyuya doğru renk değişimi var, kaba kum-az bitki katkılı, orta pişirilmiş, dışı açık, çark yapımı. R: 26 cm.

8- Devetüyü (7.5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, hafif açık, çark yapımı. R: 33 cm.

9- Açık kahve (7.5 YR 6/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, hafif açık, çark yapımı. R: 28 cm.

Levha 11

1- Açık kahve (7.5 YR 6/4) hamurlu, kiremit (2.5 YR 5/6) astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açık, çark yapımı. R: 26 cm.

2- Pembe (2.5 YR 6/6) hamurlu, dışta karın keskinliğinin altı hamurunun renginde, içi ve ağız kenarından karın keskinliğine kadar olan kısmı kiremit (10 R 5/8) astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açık, el yapımı. R: 21 cm.

3- Açık kahve (5 YR 6/6) hamurlu, kiremit (2.5 YR 5/6) astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, hafif açık, çark yapımı. R: 29 cm.

4- Koyu gri (Gley 1 3/N) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle siyah görümlü, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açık, çark yapımı. R: 18 cm.

KAYNAKLAR

- Bartl, Karin, "Eastern Anatolia in the Early Iron Age", *Migration und Kulturtransfer*, (eds. R. Eichmann- H. Parzinger), Bonn, 2001, ss. 383-410.
- Bilgi, Önder, "Köşkerbaba Höyük 1981 Dönemi Kazıları", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, IV, Ankara, 1983, ss. 89-93
- _____, "Köşkerbaba Höyük Kazıları-1982", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, V, Ankara, 1984, ss. 113-116
- _____, "Köşkerbaba Höyük Kazısı, 1979", *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Aşağı Fırat Projesi 1978-1979 Çalışmaları*, Seri I-Yayın: 3, Ankara, 1987, ss. 189-217.
- Darga, Muhibbe, "Şemsiyetepe Kurtarma Kazıları 1982 Yılı Çalışmaları", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, V, Ankara, 1984, ss. 91-96

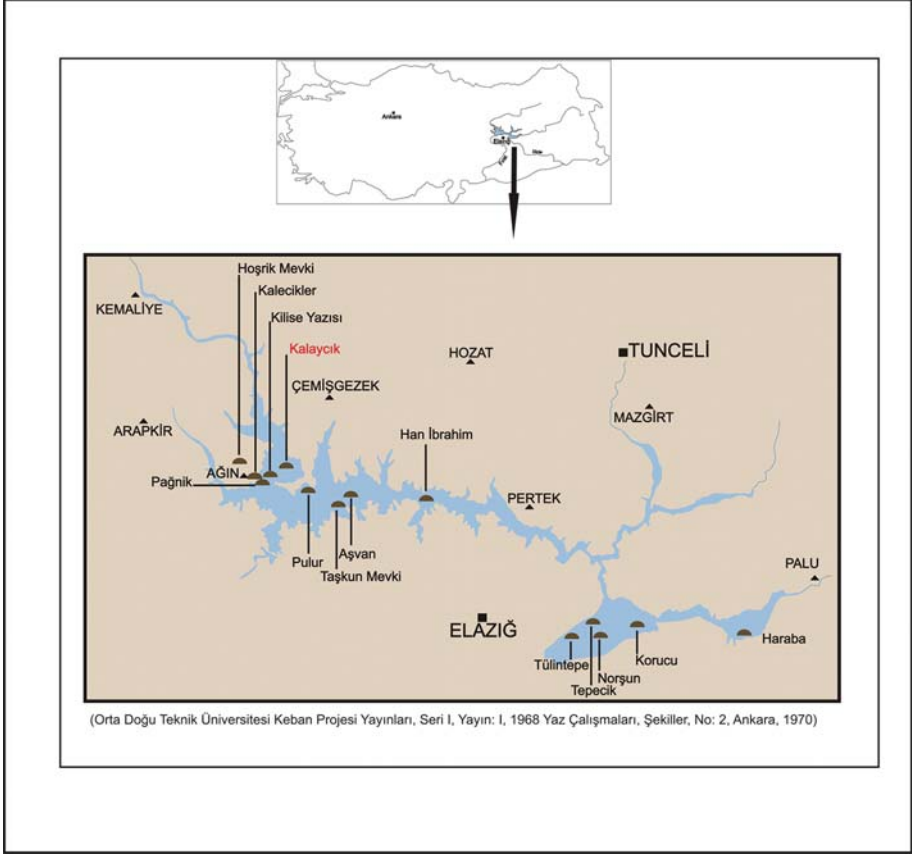
- Di Nocera, Gian Maria, *Arslantepe VIII, Die Siedlung der Mittelbronzezeit von Arslantepe*, Roma 1998.
- Duru, Refik, *Keban Projesi Değirmentepe Kazısı 1973*, Ankara 1979.
- Emre, Kutlu, *Yanarlar, Afyon Yöresinde Bir Hitit Mezarlığı*, Ankara 1978.
- Erdem, Ü., Aylin, “Regional Variations in Iron Age Grooved Pottery in Eastern Anatolia”, *Anatolian Iron Ages VII*, (Eds. A. Çilingiroğlu- A. Sagona), 2012, ss. 113-131.
- Ertem, Hayri, “Han İbrahim Şah Kazısı, 1970”, *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 3, Ankara 1972, ss. 75-79.
- _____, “Han İbrahim Şah Kazısı 1971”, *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 4, Ankara 1974, ss. 59-71.
- Esin, Ufuk, “Tepecik Kazısı 1968 Yılı Ön Raporu”, *1968 Yıl Çalışmaları, Metin*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 1, Ankara 1970, ss. 147-173.
- _____, “Tepecik Kazısı, 1969”, *1969 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara 1971, ss. 107-131.
- _____, “Tülintepe Kazısı, 1972”, *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 5, Ankara 1976, ss. 119-134.
- _____, “Tepecik Kazısı, 1974”, *Keban Projesi 1974-1975 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 7, Ankara 1982, ss. 71-119.
- _____, “Değirmentepe Kazısı, 1979”, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Aşağı Fırat Projesi 1978-1979 Çalışmaları*, Seri I-No: 3, Ankara 1987, ss. 89-117.
- Fischer, Franz, *Die hethitische Keramik von Boğazköy*, Berlin 1963.
- Frangipane, Marcella, “The Late Chalcolithic/EB I Sequence at Arslantepe. Chronological and cultural remarks from a frontier site”, *Chronologies des pays du Caucase et de l'Euphrateaux IVe IIIe millénaires. From the Euphrates to the Caucasus: Actes du Colloqued'Istanbul*, 16-19 décembre 1998, 2000, ss. 439-471.
- Gates, Marie-Henriette, “Dating tje Hittite Levels at Kinet Höyük: a Revised Chronology”, *Strukturierung und Datierung in der hethitischen Archäologie, Voraussetzungen-Probleme-Neue Ansätze, Internationaler Workshop (İstanbul, 26-26 November 2004), Byzas 4*, D. P. (Eds. Mielke, U-D. Schoop, J. Seeher), İstanbul 2006, ss. 393-311,

- Griffin, Elizabeth., E., “The Middle and Late Bronze Age Pottery”, *Korucutepe 3*, (Ed. M. N. Van Loon), Amsterdam 1980, ss. 3-109
- Hauptmann, Harald, “Norşun-Tepe 1968 Kazıları Ön Raporu”, *1968 Yaz Çalışmaları, Metin*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-Yayın: I, Ankara 1970, ss. 103-131.
- _____, “Norşun Tepe Kazısı, 1969”, *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara 1971, ss. 71-91.
- _____, “Norşun Tepe Kazısı, 1970”, *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 3, Ankara 1972, ss. 87-119.
- _____, “Norşun Tepe Kazısı, 1971”, *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 4, Ankara 1974, ss. 71-83.
- _____, “Norşuntepe Kazıları, 1972”, *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 5, 1976, ss. 41-60.
- _____, “Norşuntepe Kazıları, 1974”, *Keban Projesi 1974-1975 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 7, Ankara 1982, ss. 15-71.
- Işıklı, Mehmet, “Erzurum Bölgesi’nde Karaz Kültürü’nün Başlangıcı Son Dönem Araştırmalarının Genel Bir Değerlendirmesi”, *Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları*, (Eds. B. Can, M. Işıklı), İstanbul 2007, ss. 325-350
- Karaca, Özgen, “Piröt Höyük 1982 Kazıları”, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, V, Ankara 1984, ss. 103-107
- Korbel, Günther, *Die spätbronzezeitliche Keramik von Norşuntepe*, Hannover 1985.
- Koşay, Hamit, Zübeyr, *Keban Projesi Pulu Kazısı 1968-1970*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri III-No: 1, Ankara 1976.
- Marro, Catherine, *La Culture du Haut-Euphrate au Bronze Ancien. Essai d’interprétation à partir de la céramique peinte de Keban (Turquie)*, İstanbul 1997
- _____, “Eastern Anatolia in The Early Bronze Age”, (Eds. G.McMahon, S.Steadman), *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia*, 2011, ss. 290-307
- Marro, Catherine, Özfirat, Aynur, “Pre-Classical Survey in Eastern Turkey. Second Preliminary Report: The Erciş Region”, *Anatolia Antiqua*, XII, 2004, ss. 227-265.

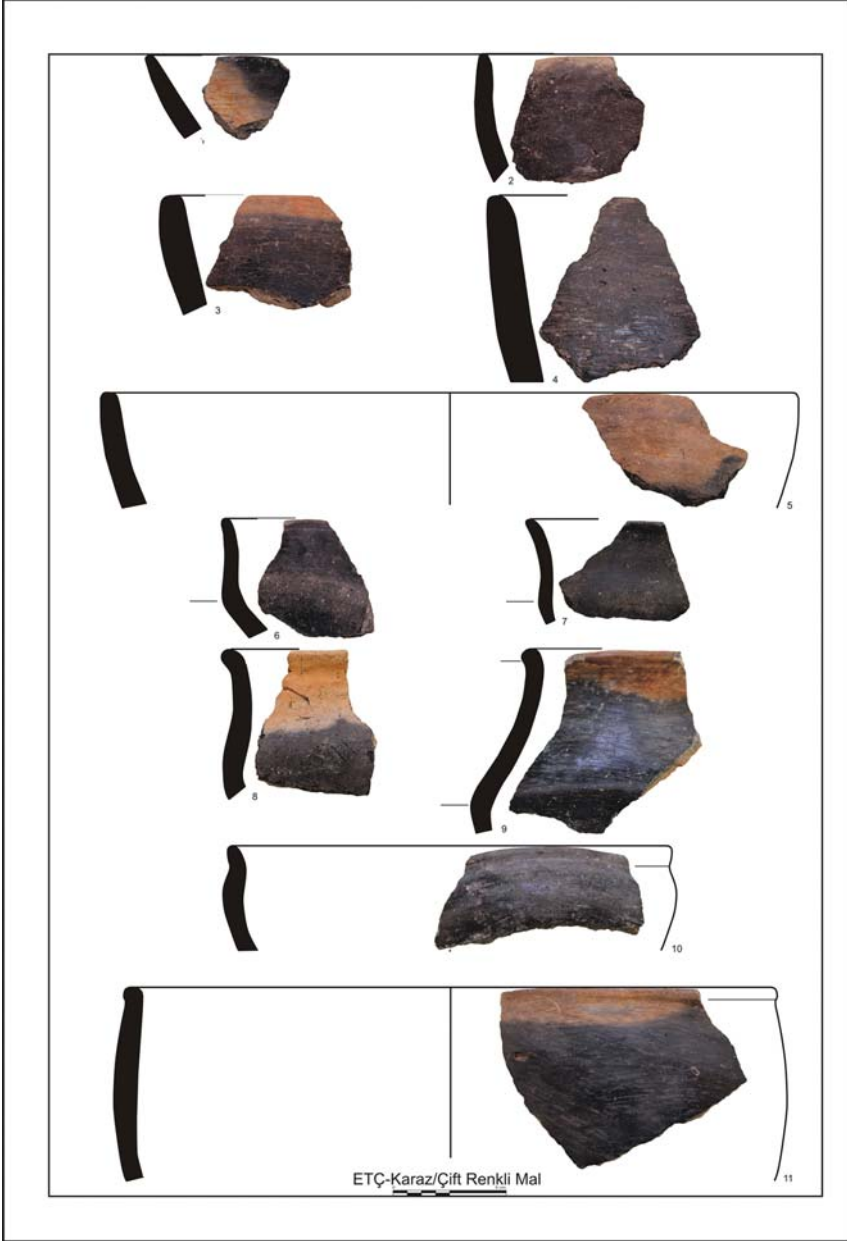
- Maziar, Sepideh, "Settlement Dynamics of the Kura-Araxes culture: An Overview of the Late Chalcolithic and Early Bronze Age in the Khoda Afarin Plain", *Paléorient*, 41.1, 2015, ss. 25-36
- Müller, Uwe, "Norşuntepe and Lidar Höyük. Two Examples for Cultural Change During the Early Iron Age", *Anatolian Iron Ages V* (Eds. A. Çilingiroğlu- G. Darbyshire), Ankara 2005, ss. 107-114.
- Özdoğan, Mehmet, *Aşağı Fırat Havzası 1977 Yüzey Araştırmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Aşağı Fırat Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara 1977.
- Palumbi, Giulio, "Red-Black Pottery: Eastern Anatolian and Transcaucasian Relationships Around Mid-Fourth Millenium B. C.", *Ancient Near Eastern Studies*, 40, 2003, ss.80-134
- Roaf, Michael, Schachner, Anderas, "The Bronze Age Transition in the Upper Tigris Region: New Information from Ziyaret Tepe and Giricano", *Anatolian Iron Ages V* (ed. A. Çilingiroğlu- G. Darbyshire), Ankara 2005, ss. 115-123.
- Russell, H., F., *Pre-Classical Pottery of Eastern Anatolia, Based on a survey by Charles Burney of sites along Euphrates and around Lake Van*, BAR International Series 85, 1985
- Sagona, Antonio, Sagona, Claudia, "Excavations at Sos Höyük, 1998 to 2000 Fifth Preliminary Report", *Ancient Near Eastern Studies*, XXXVII, 2000, ss. 57-127
- Schoop, Ulf-Dietrich, "Hittite Pottery: A Summery", *Insights into Hittite History and Archaeology*, H. Genz, D. P. Mielke (Eds.), Peeters, 2011, ss. 241-275
- Serdaroğlu, Ümit, "1969 Ağın ve Kalaycık Kazıları", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVII-2, Ankara 1969, ss. 185-210.
- _____, "1968 Ağın ve Kalaycık Kazıları Ön Raporu", *1968 Yaz Çalışmaları, Metin*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-Yayın: I, Ankara 1970, ss. 29-40.
- _____, "Ağın ve Kalaycık Kazıları, 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara 1971, ss. 24-26.
- _____, "Recent Archaeological Research in Turkey, Ağın and Kalaycık 1968-70", *Anatolian Studies*, 21, 1971, ss. 48-49
- _____, "Ağın ve Kalaycık Kazıları, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 3, Ankara 1972, ss. 7-23.

- Sevin, Veli, “Malatya-Elazığ-Bingöl İlleri Yüzey Araştırması, 1985”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, IV, Ankara 1986, ss. 279-300
- _____, “İmikuşığı Kazıları, 1986”, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, IX-1, Ankara 1988, ss. 299-333
- _____, “The Early Iron Age in the Elazığ Region and the Problem of The Mushkians”, *Anatolian Studies*, 41, 1991, ss. 87-97
- _____, “Son Tunç/Erken Demir Çağı Van Bölgesi Kronolojisi, Kökeni Aran Bir Devlet: Urartu”, *Belleten*, LXVIII, 2004, ss. 354-386
- Umurtak, Gülsün, *Korucutepe II, 1973-1975 Dönemi Kazılarında Bulunmuş Olan Hitit Çağı Çanak Çömleği*, Ankara 1996.
- Uzunoglu, Edibe, “Malatya-İmamoğlu Höyüğünde 1985 Yılı Kazı Çalışmaları”, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, VIII, Ankara 1987, ss. 213-229.
- _____, “Malatya-İmamoğlu Höyüğü 1986 Yılı Kazısı Çalışmaları”, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, IX-1, Ankara 1988, ss. 205-229.
- Van Loon, Maurits, “Korucu Tepe Kazısı, 1969”, *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-No: 2, Ankara 1971, ss. 47-71.
- Whallon, Robert, Kantman, Sönmez, “Keban Su Birikim Alanı Yüzey Araştırması”, 1968 Yaz Çalışmaları, Metin, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-Yayın: I, 1970, ss. 1-13.
- Yalçın, Gönül, H., *Die Karaz Keramik von Tepecik Ostanatolien*, İstanbul 2012.
- Yaramancı, Ali, “Keban Projesi Jeofizik Araştırmaları Ön Raporu”, 1968 Yaz Çalışmaları, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Seri I-Yayın: I, Ankara 1970, ss. 13-21.

LEVHA 1

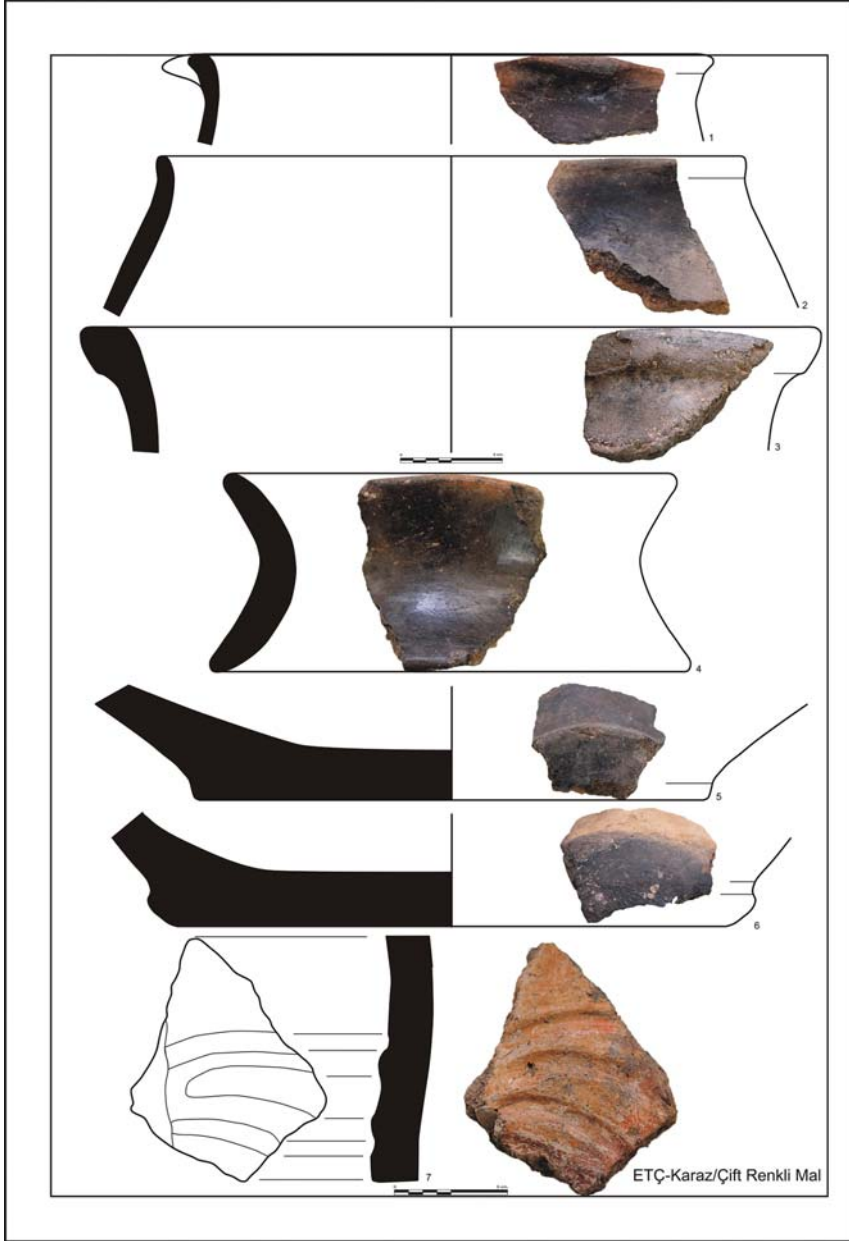
LEVHA 2

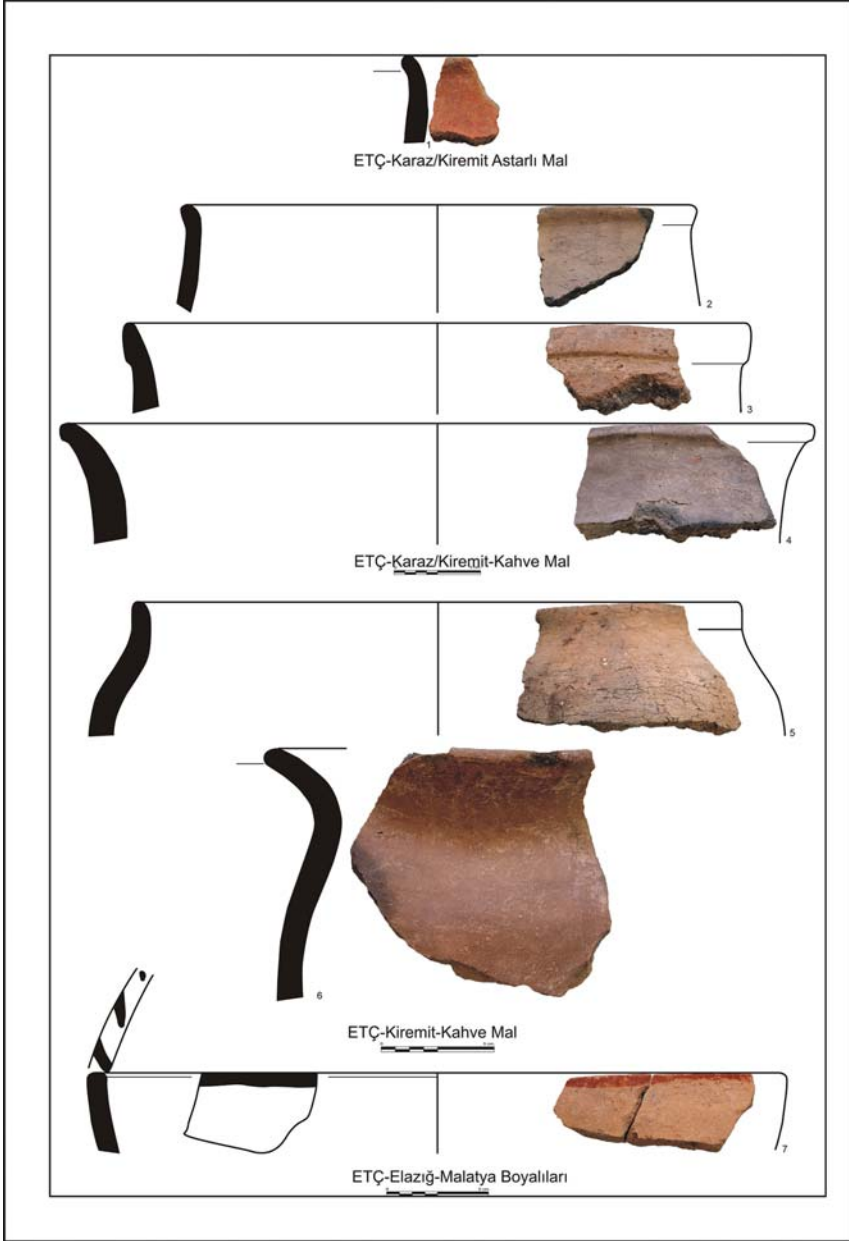
LEVHA 3

LEVHA 4

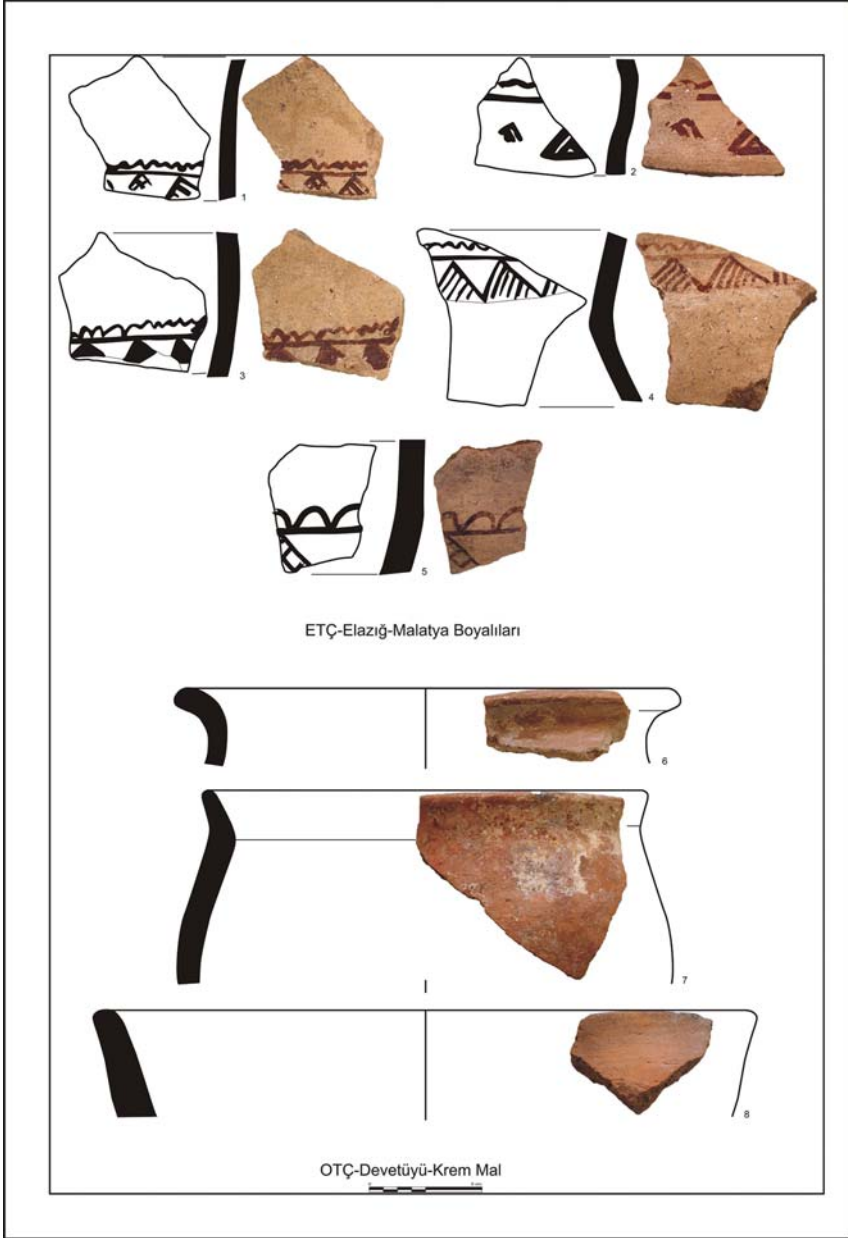
LEVHA 5

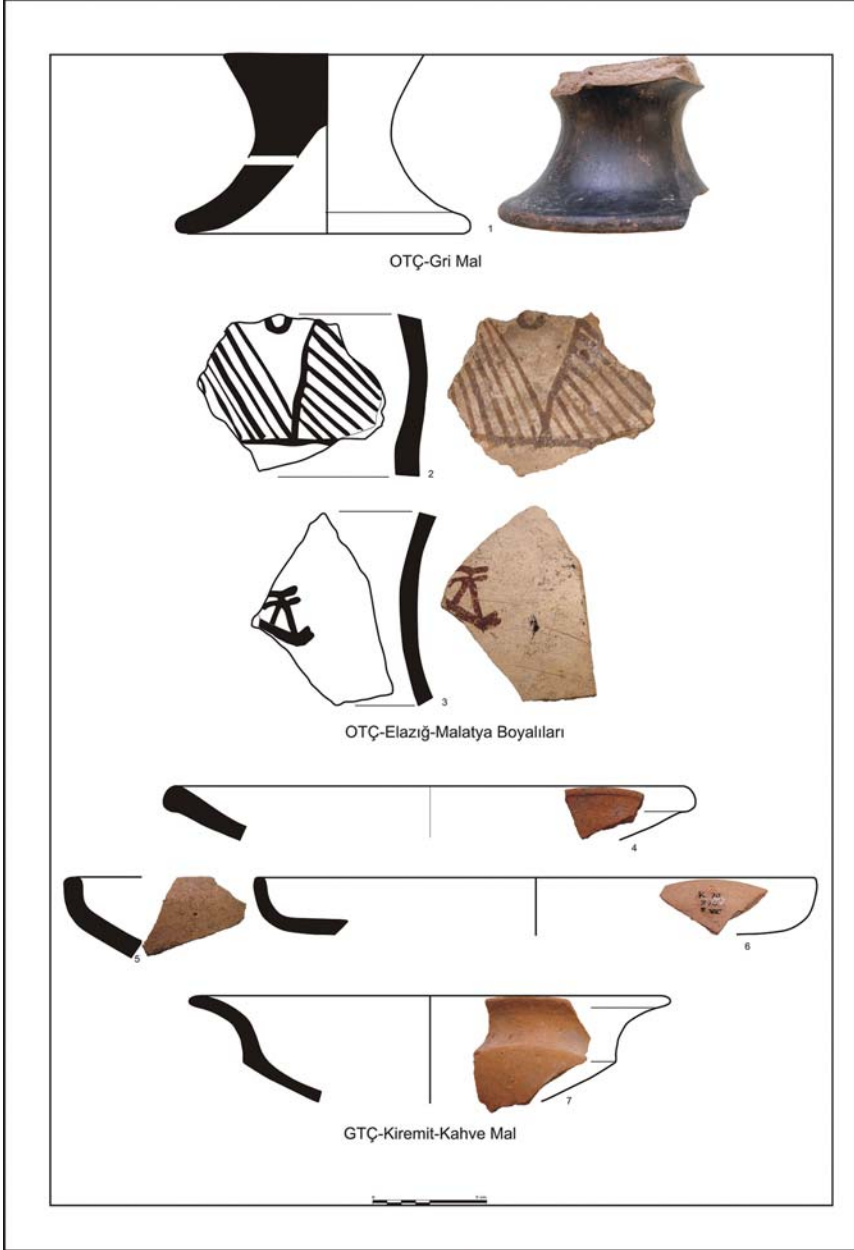
LEVHA 6

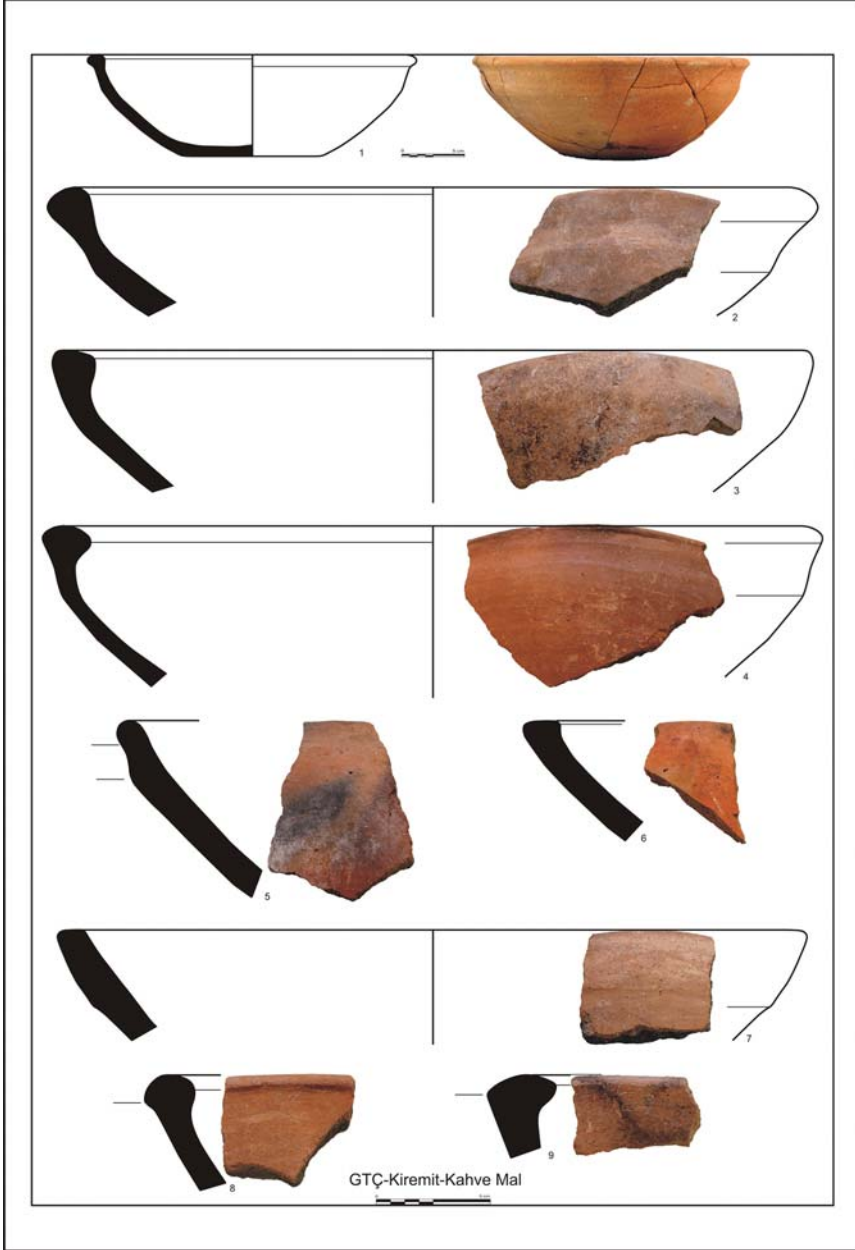
LEVHA 7

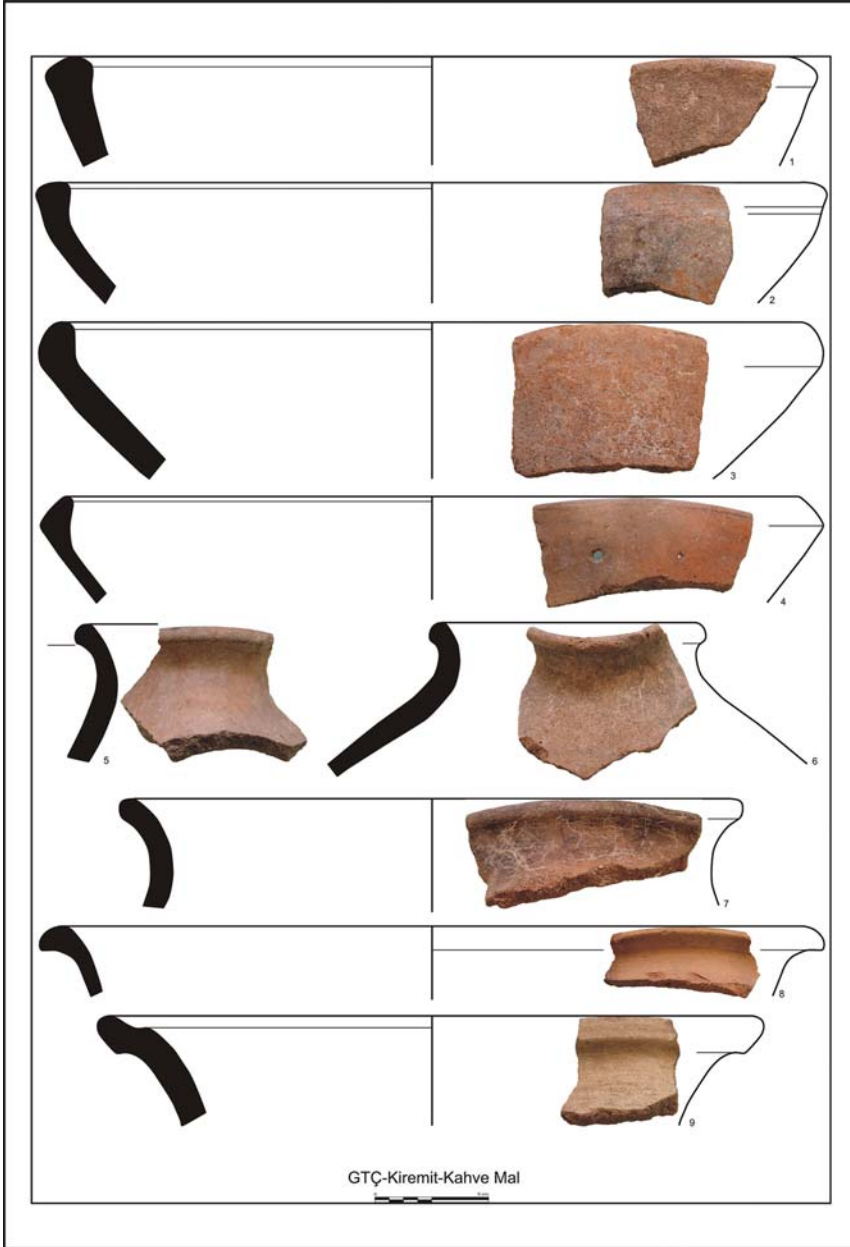
LEVHA 8

LEVHA 9

LEVHA 10

LEVHA 11

